

Nr 18.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 21 § arbetarskyddslagen.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 302 i första kammaren av herr *Norling m. fl.* samt nr 388 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen måtte beslut, att 21 § arbetarskyddslagen måtte få nedan föreslagna lydelse:

21 §.

(Gällande lydelse:)

För varje period om sju dagar skall arbetstagare, där ej *särskilt förhållande* tillfälligtvis påkallar undantag, åtnjuta *minst tjugofyra timmars sammanhängande ledighet*. Sådan veckovila skall såvitt möjligt förläggas till söndag och till samma tider för alla vid ett arbetsställe anställda.

Från vad sålunda stadgats må arbetarskyddsstyrelsen, efter hörande av vederbörande sammanslutningar av arbetsgivare och arbetstagare, medgiva undantag för visst slag av arbete eller *visst* arbetsställe.

(Föreslagen lydelse:)

För varje period om sju dagar skall arbetstagare, där ej *särskilda förhållanden* tillfälligtvis påkallar undantag, åtnjuta *en sammanhängande ledighet omfattande minst ett kalenderdygn*. Sådan veckovila skall så vitt möjligt förläggas till söndag och till samma tider för alla vid ett arbetsställe anställda.

Från vad sålunda stadgats må arbetarskyddsstyrelsen, efter hörande av vederbörande sammanslutningar av arbetsgivare och arbetstagare, medgiva undantag för visst slag av arbete eller arbetsställe. *Dock skall veckovilan alltid förläggas så att den omfattar minst ett kalenderdygn, såvitt inte berörda grupp av arbetstagare genom sin fackliga organisation annat påyrkar eller godkänner.*

Göres inskränkning i den i första stycket avsedda veckovilan skall motvarande frihet från arbete så vitt möjligt beredas.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från arbetarskyddsstyrelsen och järnvägsstyrelsen varjämte på utskottets begäran yttranden avgivits av Tjänstemännens centralorganisation, Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen.

Bestämmelser om veckovila infördes i vår arbetarskyddslagstiftning första gången genom en lagändring 1931 (SFS nr 288) i då gällande lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd. Lagändringen motiverades närmast av en vid internationella arbetskonferensen i Genève år 1921 antagen konvention angående tillämpningen av veckovila i industriella företag, vilken konvention ratificerats av Sverige den 27 november 1931. Konventionen innehåller i huvudsak följande.

Hela den personal, som sysselsättes i ett industriellt företag — vartill även byggnads- och transportföretag hänföras — skall med vissa angivna undantag under loppet av varje tidrymd om sju dagar åtnjuta en vilotid om minst tjugofyra timmar i följd. Denna vilotid skall såvitt möjligt beredas varje företags hela personal samtidigt. Där så är möjligt skall vilotiden infalla å de dagar, som enligt landets eller traktens tradition eller sedvänja ägnas åt vila.

Undantagsmöjligheterna äro i huvudsak följande. Rena familjeföretag kunna helt undantagas från regleringen. Dessutom äger varje stat att med beaktande särskilt av alla tillbörliga ekonomiska och humanitära synpunkter och efter samråd med kompetenta arbetsgivar- och arbetarorganisationer, där sådana finnas, medgiva undantag från eller avkortning i veckovilan. Det föreskrivna samrådet erfordras icke beträffande sådana undantag, som före konventionens biträdande beviljats med tillämpning av gällande lagstiftning. Varje stat bör såvitt möjligt meddela bestämmelser om kompensationsledighet i fall då undantag medgivits, såframt ej genom överenskomst eller sedvänja redan är sörjt för dylik ledighet.

I överensstämmelse med nämnda konvention stadgades i 5 § 1) i 1912 års arbetarskyddslag att arbetarna för varje period om sju dagar i regel skulle åtnjuta sammanhängande ledighet av minst tjugofyra timmars varaktighet samt att sådan veckovila såvitt möjligt borde förläggas till söndag och till samma tider för alla vid ett arbetsställe anställda (första stycket). Från vad sålunda föreskrivits ägde emellertid yrkesinspektionens chefsmyndighet, efter hörande av vederbörande organisationer av arbetsgivare och arbetare, medgiva undantag för visst slag av sysselsättning eller visst arbetsställe (andra stycket). Om inskränkning gjordes i veckovilan borde motsvarande frihet från arbete såvitt möjligt beredas (tredje stycket).

Enligt 38 § 4 mom. ägde chefsmyndigheten, om den fann att arbetsgivare åsidosatte vad som stadgades om veckovila, meddela honom nödiga före-

skrifter till tryggande av stadgandets iakttagande. Överträdelse av sådan föreskrift var straffbelagd.

Dessa bestämmelser infördes i arbetarskyddslagen genom lag den 12 juni 1931, som trädde i kraft den 1 januari 1932. Därvid meddelades en övergångsbestämmelse, enligt vilken den i 5 § 1) föreskrivna skyldigheten att bereda arbetarna veckovila icke skulle gälla för sådant slag av sysselsättning eller sådant arbetsställe, där vid tiden för lagens ikraftträdande veckovila icke tillämpades; dock borde sådan ledighet beredas arbetarna, där ej arbetets natur, allmänhetens behov eller annan omständighet skäligen kunde anses kräva avvikelse, och skulle stadgandet om chefsmyndighetens befogenhet att meddela föreskrifter äga motsvarande tillämpning. Vidare föreskrevs att, där undantag från vad i 5 § 1) stadgades ägde rum, arbetsgivaren borde underrätta chefsmyndigheten därom.

1938 års arbetarskyddskommitté.

1938 års arbetarskyddskommitté, vars betänkande med förslag till lag om skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete m. m. (SOU 1946: 60) ligger till grund för nu gällande lagstiftning på området, upptog i lagförslagets 22 § bestämmelser om veckovila.

Det av kommittén föreslagna stadgandet om veckovila överensstämde med 5 § 1) i gällande arbetarskyddslag med endast den ändringen att ordet »bör» i första styckets andra punkt och i tredje stycket utbytts mot ordet »skall». Kommittéförslaget saknade emellertid motsvarighet till den i gällande lag förekommande övergångsbestämmelsen, enär enligt kommitténs mening denna begränsning av huvudregelns tillämpning icke syntes böra bibehållas.

Bestämmelserna om veckovila skulle icke gälla för familjemedlem till arbetsgivaren, delägare i s. k. kooperativ verksamhet eller hemindustriell arbetstagare. Å elever vid läroanstalter skulle de äga tillämpning endast i den mån så föreskrevs av arbetsrådet.

Kommittén framhöll att slopandet av övergångsbestämmelsen komme att medföra bl. a. att i och med den nya lagens ikraftträdande skyldighet inträdde att även vid arbete med flottning och utskiljning av trävaror i flottleder tillämpa stadgandet om veckovila. I anslutning härtill anförde kommittén följande.

»Att med hänsyn till detta förhållande införa ett särskilt undantagsstadgande i lagen synes icke lämpligt. Det torde nämligen i allmänhet få förutsättas, att i den mån dylikt arbete försiggår på söndag, detta sker mestadels blott under en del av söndagsdygnet och endast i särskilda fall under hela dygnet. I det förstnämnda fallet torde det således endast vara fråga om en viss inskränkning av den för veckovilan bestämda tidrymden om 24 timmar, och en inskränkning härvidlag torde såsom huvudregeln om veckovila utformats utan hinder kunna göras.»

I *förslag till anvisningar* till arbetarskyddslagen uttalade kommittén i anslutning till 22 §, vilket lagrum till innehåll och uppställning i huvudsak överensstämde med nuvarande 21 §, följande.

Föreskriften i första stycket innebär i allmänhet icke befrielse från att iakttaga bestämmelsen om veckovila utan endast frihet från fordran på tjugofyra timmars sammanhängande ledighet. Kan veckovila av denna längd icke beredas under ett och samma dygn skall jämlikt tredje stycket motsvarande frihet från arbete lämnas under något av veckans övriga dygn. Vid bestämmande av veckovilans förläggande bör denna ledighet icke uppdelas, exempelvis på lördagseftermiddag och söndagsförmiddag.

1948 års riksdag.

Förslaget till gällande arbetarskyddslag förelades 1948 års riksdag genom propositionen nr 298. *Föredragande departementschefen* anförde följande om arbetarskyddskommitténs förslag till bestämmelser om veckovila.

Den av arbetarskyddskommittén föreslagna regleringen av arbetstagar-
nas rätt till veckovila avviker från nu gällande bestämmelser i samma ämne egentligen endast därutinnan att det hittillsvarande undantaget för äldre sedvana ej upptagits. Kommittén har ansett att i vissa angivna fall den föreslagna huvudregeln icke lade hinder i vägen för att utan dispens regelbundet göra erforderlig inskränkning i veckovilan. En sådan tolkning av stadgandet synes emellertid vara utesluten. I likhet med riksförsäkringsanstalten anser jag att det icke utan arbetarskyddsstyrelsens medgivande bör vara tillåtet att inom visst slag av verksamhet eller inom visst företag mer eller mindre regelbundet tillämpa kortare veckovila än 24 timmar i följd. Å andra sidan torde det icke vara lämpligt att kräva dispens för inskränkning i veckovilan vid ett eller annat enstaka tillfälle. För att den sålunda angivna innebörden av undantaget klarare skall komma till uttryck synas orden »i regel» böra utbytas mot »där ej särskilt förhållande tillfälligtvis påkallar undantag». Att såsom i några yttranden ifrågasatts i lagen generellt undantaga vissa slag av sysselsättning från föreskrifterna om veckovila kan jag icke finna lämpligt. Det sagda innebär, att dispens kommer att erfordras exempelvis för sådan inskränkning av veckovilan för flottningsarbetare, djurskötare och fastighetsarbetare, som kommittén förutsatt kunna ske utan särskilt tillstånd. Den av mig förordade lösningen kan visserligen väntas medföra en ökning av antalet dispensärenden, men dispensförfarandet torde icke behöva bli särskilt betungande. Jag förutsätter nämligen, att arbetarskyddsstyrelsen i uppenbara fall för viss tid eller tills vidare beviljar generell dispens för visst slag av arbete, gällande även företag, vilka icke äro medlemmar i den organisation som gjort ansökningsen. I allmänhet torde icke erfordras total befrielse utan endast viss avvikelse från föreskrifterna om veckovila. Självfallet bör dispensbeslut kunna förbindas med villkor, exempelvis om kompensationsledighet.

Andra lagutskottet (utlåtande nr 62), som behandlade propositionen, hade även att taga ställning till motioner, vari yrkats, att vissa kategorier av arbetstagare måtte undantagas från bestämmelserna om veckovila.

Sålunda ifrågasattes bland annat huruvida man antingen kunde formulera en allmänt hållen undantagsbestämmelse av innehåll att avvikelser från föreskrifterna finge ske, där så påkallades av arbetets natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet, eller ock direkt uppräknade vissa fall då undantag generellt medgäves; enligt båda alternativen föreläge möjlighet att från dispensvånget undantaga även vissa andra grupper, för vilka i remissyttrandena ifrågasatts generella undantagsbestämmelser, såsom djurskötare, fastighetsarbetare, vissa tjänstemannakategorier m. fl.

Utskottet, vars utlåtande i denna del godkändes av riksdagen, uttalade följande.

Utskottet vill icke bestrida, att det åtminstone f. n. icke torde vara möjligt att inom alla slag av verksamhet genomföra sådan veckovila, som föreskrives i paragrafens första stycke. Bl. a. gäller detta beträffande djurskötsel. Kungl. Maj:ts förslag erbjuder emellertid vidsträckta möjligheter till dispens från huvudregeln om veckovila. Föredragande departementschefen har förutsatt, att generell dispens för viss tid eller tills vidare skall kunna beviljas för visst slag av arbete. Sådan dispens kan exempelvis sökas av en arbetsgivarorganisation, och beviljas densamma, omfattar den även de arbetsgivare inom ifrågavarande område, vilka icke äro medlemmar av sökandeorganisationen. Ett dylikt dispensförfarande kan enligt utskottets mening näppeligen anses vara betungande. Utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning att det icke kan anses lämpligt att i lagen generellt undantaga vissa slag av sysselsättning från föreskrifterna om veckovila. För denna ståndpunkt talar enligt utskottets mening — förutom den omständigheten att förslaget ger tillräcklig möjlighet att genom dispens tillgodose det behov av generella undantag som må föreligga — att det ur principiell synpunkt måste anses betydelsefullt, att lagen uppställer tjugofyra timmars sammanhängande ledighet under varje sjudagarsperiod som ett mål, mot vilket man bör sträva, även om det icke lär vara möjligt att inom överskådlig tid uppnå detsamma över hela linjen. Med hänsyn härtill avstyrker utskottet de motionsvis framställda yrkandena om ändring i förslaget.

Inom utskottet har framhållits, att inom verkamhet, varest bedreves kontinuerligt treskiftsarbete med skiftväxling varje vecka, det ena skiftlaget var tredje vecka icke kunde erhålla längre veckovila än sexton timmar samt att, om 21 § skulle tolkas så, att dispens erfordrades i dylika fall, denna paragraf icke stode i god överensstämmelse med 19 §, enligt vilken av tekniska skäl betingat kontinuerligt skiftarbete finge försiggå utan särskilt tillstånd. Utskottet utgår från att berörda fall kan hänföras under den undantagsbestämmelse i första stycket, som medger avvikelser från huvudregeln om veckovila utan föregående dispens, då särskilt förhållande tillfälligtvis påkallar undantag.

Yttranden.

Arbetarskyddsstyrelsen, som hemställer att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, framhåller i sitt yttrande över motionerna att frågan om att förlägga veckovilan till ett obrutet kalenderdygn har sin

egentliga praktiska betydelse för den intermittert eller kontinuerligt treskiftsgående industrien (treskiftsgående här taget i den betydelsen, att driften försiggår dygnet runt, vare sig skiftlagen äro tre eller fyra eller skiften äro ordnade på annat sätt). Denna fråga skulle givetvis i flertalet fall kunna lösas, om skiftväxlingstiderna över lag förlades till kl. 8, 16 och 24. Det vore emellertid uppenbart, att en sådan omläggning av skiftetiderna icke skulle vara till fördel för skiftarbetarna, och det är likaledes klart, att en lagändring, innebärande att veckovilan skall omfatta ett helt kalenderdygn, skulle medföra en dispensgivning i sådan omfattning, att det nuvarande systemet i praktiken skulle komma att bibehållas.

Styrelsen har till närmare utveckling av sin ståndpunkt i yttrandet uttalat följande.

Arbetskyddsstyrelsen har i ett flertal fall haft uppe frågan om tolkning av bestämmelserna om veckovila i olika hänseenden. Styrelsen har sålunda funnit, att ledigheten bör förläggas till söndagsdygnet, men att detta icke är nödvändigt. Beträffande tolkningen av uttrycket »för varje period om sju dagar» har styrelsen uttalat, att dessa perioder torde böra räknas såsom fortlöpande perioder med början en valfri veckodag. Hinder föreligger sålunda icke att vid beräkning av period om sju dagar tillämpa annan sjudagarsperiod än kalendervecka. Genom styrelsens tolkning har det blivit möjligt för arbetsgivaren att förlägga ledigheten till olika veckodagar inom sjudagarsperioderna — antingen dessa äro kalenderveckor eller bestämda på annat sätt — och exempelvis å första dagen i en period och å sista dagen i den påföljande. Vidare har styrelsen ansett, att ledigheten för två veckor i följd kan sammanslås genom att tjugufyra timmar före veckoskiftet räknas såsom veckovila för den första perioden och tjugufyra timmar efter veckoskiftet såsom ledighet för den senare perioden. Styrelsen har vidare lämnat det utlåtandet, att bestämmelsen att arbetstagare för varje period om sju dagar skall åtnjuta minst tjugufyra timmars sammanhängande ledighet, innebär, att nämnda ledighet icke nödvändigtvis måste omfatta ett obrutet kalenderdygn utan att ledigheten kan förläggas på sådant sätt, att den sträcker sig över två dygn. I anslutning härtill har styrelsen förklarat, att det icke möter hinder att låta exempelvis tjugufyratimmarsperiod från lördag klockan 14 till söndag klockan 14 gälla såsom veckovila enligt lagen ävensom att vid beräkning av sjudagarsperiod denna icke nödvändigtvis måste omfatta sju hela kalenderdygn utan kan omfatta även sju tjugufyratimmarsperioder, t. ex. från söndag klockan 14 till påföljande söndag klockan 14.

Frågan om i vilken omfattning det inom industrien och näringslivet i övrigt förekommer att veckovilan förlägges till 24-timmarsperiod, som icke sammanfaller med kalenderdygnet, kan ej exakt besvaras. För sådan rörelse, industriell eller icke, där verksamheten pågår med dagarbete eller med tvåskift och där uppehåll i verksamheten göres under söndagsdygnet, torde det endast undantagsvis, t. ex. tillfälligtvis för reparationspersonal, förekomma att avsteg göres från den kalenderdygnsbundna veckovilan. Annorlunda förhåller det sig i fråga om treskiftsgående verksamhet, t. ex. vid järnverk, massafabriker eller pappersbruk. Treskiftsgången vid intermittert drift innebär, att uppehåll i driftsarbetet göres under 24 timmar (i

vissa fall 26 timmar eller längre) i anslutning till söndagsdygnet. Eftersom arbetstagarna byta skift varje vecka, kommer för den vanligaste typen av skiftgång i varje treveckorsperiod att infalla en söndagsledighet om 24 timmar, under det att de båda andra söndagsledigheterna komma att omfatta 48 timmar. Med hänsyn till att skiftväxlingstiderna i regel äro kl. 6, 14 och 22, kommer sålunda var tredje veckovila att förläggas till delar av två kalenderdygn och ej till ett obrutet kalenderdygn.

Liknande förhållanden råda vid kontinuerlig drift, d. v. s. drift utan söndagsuppehåll, som förekommer bl. a. inom vissa avdelningar vid järnverken och vid den tunga kemiska industrien. Olika system för skiftgången tillämpas, men gemensamt synes vara, att veckovilan i en eller flera av de i skiftperioden ingående veckorna visserligen uppgår till mera än 24 timmar, t. ex. 32 timmar, men att veckovilan på grund av skiftväxlingstiderna (kl. 6, 14, 22) icke omfattar ett helt kalenderdygn. I gengäld finnes i skiftperioden i regel inlagd en lång ledighet på ända upp till 80 timmar.

Även i fråga om verksamhet, som icke drives i treskift (intermittent eller kontinuerligt), kan det förhålla sig så, att veckovilan icke är kalenderdygnsbunden. Det torde framför allt gälla verksamhet, som på grund av sin servicebetonade karaktär pågår både vardag och söndag. Såsom motionärerna angivit förekommer detta vid statens järnvägar.

Såvitt arbetarskyddsstyrelsen har sig bekant strävar dock järnvägsstyrelsen att så långt möjligt genomföra kalenderdygnsbunden veckovila. Sålunda har järnvägsstyrelsen i början av år 1952 anmodat vederbörande distriktschefer och sektionsföreståndare att vidtaga åtgärder för beredande av kalenderdygnsvila i den utsträckning en sådan ordning är möjlig med beaktande av kravet på sund återhållsamhet i fråga om personal- och kostnadsökningar. Kalenderdygnsvila torde även vara genomförd i relativt stor omfattning för vissa grupper sedan lång tid tillbaka. Sålunda torde dylik tills dato ha helt införts för den åkande personalen och för banpersonalen, med några undantag, t. ex. vägvakterna, samt i viss omfattning även för den till maskin- och trafikavdelningarna hörande stationära personalen.

I vilken utsträckning det inom andra servicebetonade verksamhetsgrenar förekommer att veckovilan förlägges till två skilda kalenderdygn kan arbetarskyddsstyrelsen icke uttala sig om i annan mån än att Petroleumbranschens arbetsgivareförbund uppgivit, att flertalet bensinstationer, nämligen de med en arbetsföreståndare och två arbetstagare, kan lämna kalenderdygnsbunden veckovila, förlagd till söndagsdygnet, endast varannan vecka.

Järnvägsstyrelsen tar i sitt yttrande över motionerna inledningsvis upp frågan om tolkningen av gällande bestämmelser om veckovila samt tillbakavisar såsom helt obefogat motionärernas tal om försök att kringgå arbetarskyddslagen. I fortsättningen berör styrelsen frågans tidigare behandling inom ämbetsverket. I anledning av en framställning i ämnet av Svenska järnvägsmannaförbundet år 1951 verkställdes beräkningar för att utröna kostnaderna för att helt genomföra kalenderdygnsvila. Undersökningen gav vid handen att ämbetsverket vid en sådan reform skulle åsamkas en merutgift av omkring 11 miljoner kronor om året, motsvarande nyanställning

av i runt tal 900 man. En sådan kostnadsökning fann sig styrelsen icke kunna försvara, alldenstund den avsåg att skapa en förmån, som icke var i lag eller eljest föreskriven och som personalen ej rättmätigt kunde göra anspråk på. Styrelsen förklarade sig emellertid beredd medverka till att sådan kalenderdygnsledighet successivt infördes, i den mån rationaliseringsåtgärder, arbetsomläggning, minskning av arbetet sön- och helgdagar m. m. skapade förutsättningar härför eller genomförandet kunde ske utan nämnvärd personalökning. I direktivskrivelse till linjemyndigheterna den 3 april 1952 anmodade styrelsen dessa vidtagna åtgärder för beredande av kalenderdygnsvila, där sådan icke redan ordnats, omedelbart eller framdeles i den utsträckning en sådan ordning vore möjlig med beaktande av kravet på sund återhållsamhet i fråga om personal- och kostnadsökningar.

Styrelsen anför i detta sammanhang:

Enligt till styrelsen ingångna rapporter om resultatet av sålunda vidtagna åtgärder synes kalenderdygnsvila i stort sett numera vara införd vid samtliga avdelningar inom statens järnvägar. I varje fall torde för närvarande minst 75 procent av all personal ha beretts veckovila av denna omfattning. Där kalenderdygnsvila hittills icke införts beror det antingen på, att de beräknade kostnaderna för reformen under nuvarande förhållanden ställa sig för höga eller på att personalen avböjt erbjuden veckovila helt kalenderdygn. Vad kostnaderna beräffar är det i huvudsak trafikavdelningen, som har svårigheter lösa problemet med kalenderdygnsvila utan avsevärda merutgifter för verket som följd. Här torde möjligheter till nya rationaliseringsåtgärder och omläggning av turlistorna, ev. i förening med viss inskränkning av servicen, få avvaktas, innan kalenderdygnsvila i full utsträckning kan genomföras. Personalens obenägenhet för kalenderdygnsvila sammanhänger i de flesta fall med att den dagliga tjänstgöringstiden då förlänges och att tjänstgöringen även i andra avseenden kan bli ogynnsammare för den enskilde tjänstemannen. Önskan från personalens sida att slippa kalenderdygnsvila förekommer på både större och mindre platser och inom skilda tjänstegrenar, såsom växling, godsomlastning, magasinsarbete, vagnstjänst, expeditionstjänst m. fl. Bland större stationer, där all personal eller vissa grupper uttalat sig mot kalenderdygnsvila, kunna nämnas Kiruna, Boden, Luleå, Krylbo, Hallsberg, Kolbäck, Tillberga, Enköping, Nyköping, Nässjö, Alvesta, Borås, Herrljunga och Åstorp. Beträffande den förstnämnda stationen har vederbörande sektionsföreståndare upplyst, att man där ursprungligen infört kalenderdygnsvila mer eller mindre mot personalens vilja och att den accepterats, ehuru av vissa personalgrupper endast på prov. Fr. o. m. den 1 november 1952 återgick man på berörd personals begäran till tidigare tillämpad ordning för tilldelning av lagstadgad veckovila. Slutligen kan nämnas, att det stora flertalet väg- och platsvakter avböjt kalenderdygnsvila och i en del fall även lagstadgad veckovila, enär veckovila utöver eljest förekommande söndagsledighet för dem skulle innebära en direkt inkomstminskning. Enligt vad arbetarskyddsstyrelsen på förfrågan meddelat föreligger icke skyldighet för arbetstagare att utnyttja av arbetsgivaren erbjuden veckovila.

Järnvägsstyrelsen finner sig med hänsyn till vad här ovan anförts böra

på det bestämdaste avstyrka bifall till ifrågavarande motion om ändring av 21 § arbetarskyddslagen. I stället borde genom fortsatt samverkan mellan befäl och personal kalenderdygnsvilan utvidgas i enlighet med av styrelsen utfärdade direktiv, d. v. s. i den mån det kan ske utan nämnvärd kostnadsökning på de olika platserna och under förutsättning att personalen önskar veckovila av detta slag. Styrelsen framhåller slutligen att bestämmelse varigenom arbetstagare skulle tvingas gå genom sin fackliga organisation för att slippa kalenderdygnsvila icke synes böra intagas i en lagtext, utan att den enskilde tjänstemannen bör ha rätt till fritt val i berört avseende.

Tjänstemännens centralorganisation anser att en ändring av berörda stadgande i arbetarskyddslagen ur arbetstagens synpunkt i och för sig är önskvärd. Organisationen fortsätter:

En ändring enligt motionärernas förslag kan på vissa områden möjligen befaras medföra ogynnsamma återverkningar på produktionsbetingelserna. Huruvida och på vad sätt sådana icke önskvärda konsekvenser kan mildras eller neutraliseras torde inte kunna bedömas utan en närmare undersökning, för vilken TCO hyser stort intresse. En lagstiftning på området borde, synes det oss, icke helt utesluta möjligheten av att förläggningen av den lagstadgade veckovilan bestämmas efter förhandling mellan arbetsmarknadsorganisationerna inom respektive bransch. Resultatet av sådana förhandlingar är visserligen ovisst, men anlitaandet av denna väg skulle dock inrymma möjlighet till en bättre ordning på områden, där detta kan ske utan större svårigheter med hänsyn till rådande produktionstekniska förhållanden m. m. Även en sådan ordning bör självfallet prövas vid en eventuell undersökning i frågan.

Landsorganisationen, som inhämtat utlåtande över motionerna från Svenska järnvägsmannaförbundet och Svenska metallindustriarbetareförbundet, hänvisar till organisationens framställning till Kungl. Maj:t den 7 januari 1952. Framställningen hade föranletts närmast av en från Järnvägsmannaförbundet i skrivelse den 30 november 1951 till LO gjord hemställan att LO hos Kungl. Maj:t ville anhålla om åtgärder för ändring av nu berörda stadgande i arbetarskyddslagen. Av J ä r n v ä g s m a n n a f ö r b u n d e t s skrivelse må följande återgivas.

»Enligt § 21 i arbetarskyddslagen skall arbetstagaren för varje period om sju dagar i regel åtnjuta minst 24 timmars sammanhängande ledighet. Av arbetarskyddsstyrelsens tolkning av denna lagbestämmelse framgår, dels att denna sammanhängande ledighet om 24 timmar icke nödvändigtvis måste omfatta ett helt kalenderdygn, utan att den kan läggas på sådant sätt, att den börjar under ett dygn och slutar vid tidpunkt under nästa dygn, dels att hinder icke möter att förlägga veckovilan i slutet på den ena och i början av den andra 7-dagarsperioden. För stationär personal vid SJ, med ledighet endast varannan sön- och helgdag, uppfylles således *lagens* bestämmelser om veckovila, om vederbörande från tjänstens slut

på lördag har minst 48 timmars ledighet innan tjänstgöringen ånyo påbörjas.

För personalen vid SJ, där tjänstgöringen börjar på de mest oregelbundna tider på dygnet (förbudet mot nattarbete kan givetvis icke tillämpas), förekommer det ofta, att man varje vecka, en eller flera gånger, skiftar från förmiddagstjänst ena dagen till eftermiddagstjänst påföljande dag. Med den tolkning, som ovan anförts, skulle man enligt arbetarskyddslagen i dessa fall icke behöva någon ledig dag under månaden, medan däremot de arbetstagare, som har regelbunden arbetstid förlagd till samma tider varje dag, skall erhålla ledighet alla sön- och helgdagar eller i varje fall minst fyra dagar per månad.

Av det ovan anförda framgår det att nu gällande lag och arbetarskyddsstyrelsens tolkning av denna lag i praktiken medför orimliga konsekvenser inom vårt förbunds område.

Vid förhandlingar med järnvägsstyrelsen den 3 augusti 1951 har förbundsstyrelsen därför begärt, att veckovilan vid SJ skulle tillämpas på så sätt, att den i lagen angivna ledigheten på 24 timmar skall omfatta *ett helt kalenderdygn*. Förhandlingarna har förts i olika omgångar under hösten, men järnvägsstyrelsen har icke kunnat bifalla vår framställning, trots att man erkänt, att vårt förslag skulle tillfredsställa befogade rättvisekrav. Då vi således genom förhandlingar med motparten icke kunnat vinna gehör för våra befogade krav, återstår såvitt vi kan bedöma, ingen annan möjlighet än att verka för en ändring av § 21 i arbetarskyddslagen.»

I LO:s framställning till Kungl. Maj:t hade framhållits, att för det övervägande flertalet arbetsområden intet avgörande hinder torde möta för veckovilas förläggning till kalenderdygn. En dylik förläggning motsvarade säkerligen också flertalet arbetstagares önskemål. Där av arbetstekniska eller andra skäl förläggningen i fråga icke vore genomförbar, gäve lagens dispensbestämmelse tillfredsställande möjlighet att tillämpa en annan ordning. LO hade sålunda hemställt att åtgärder snarast möjligt måtte vidtagas för den av förbundet föreslagna lagändringen.

Svenska arbetsgivareföreningen avstyrker motionerna och framhåller att ifrågavarande spörsmål bör helt bedömas ur arbetarskyddssynpunkt. Föreningen anför vidare:

I samband med förarbetena till nuvarande arbetarskyddslag framhöllo yrkesinspektionens distriktsinspektriser, att det vore önskvärt, att reglerna om veckovila utformades så, att i 24-timmarsperioden inginge en hel dag. De åberopade därvid, att bland andra restauranganställda ofta icke komme i åtnjutande av hellediga dagar utan endast av perioder om 24 timmar, utlagda på ett sådant sätt, att icke någon dag bleve helledig. Så vore exempelvis fallet, om ett arbetspass slutade klockan 13 ena dagen och ett nytt pass började 24 timmar senare, d. v. s. klockan 13 påföljande dag. Varken arbetarskyddskommittén, som överarbetade under hand framställda yrkanden, eller departementschefen fann emellertid anledning att till närmare behandling upptaga distriktsinspektrisernas önskemål.

Ett genomförande av veckovila på sätt motionärerna föreslå skulle icke blott medföra stora besvärligheter inom diverse servicenäringar, t. ex. inom restaurang- och transportnäringarna samt sjukhusen, utan även inom områden, där andra arbetsscheman än de sedvanliga tillämpas. Särskilda svårigheter skulle komma att uppstå i samband med skiftbyten inom skiftgående industrier.

Utskottet.

Enligt 21 § arbetarskyddslagen skall arbetstagare för varje period om sju dagar, där ej särskilt förhållande tillfälligtvis påkallar undantag, åtnjuta minst tjugofyra timmars sammanhängande ledighet, s. k. veckovila. Enligt den tolkning, som givits lagrummet, behöver icke veckovilan omfatta ett obrutet kalenderdygn utan kan förläggas så, att den sträcker sig över två dygn. Motionärerna ha föreslagit sådan ändring av lagrummet, att veckovilan i princip skall omfatta minst ett kalenderdygn.

För stora grupper arbetstagare måste en uppdelning av veckovilan på skilda dygn te sig oförmånlig och mindre ägnad att ge den åsyftade avkopplingen. En allmän strävan bör därför vara att förlägga denna ledighet så att den omfattar ett kalenderdygn. Inom vidsträckta delar av näringslivet har veckovilan kunnat förläggas så, att den sträcker sig över ett helt kalenderdygn. Praktisk betydelse får frågan närmast för den skiftgående industrien och vissa serviceyrken. Såsom arbetarskyddsstyrelsen framhållit skulle en omläggning av skiftetiderna vid de berörda industrierna, så att veckovilan kommer att omfatta ett kalenderdygn, i regel icke bliva till fördel för skiftarbetarna. En lagändring enligt motionärernas yrkande skulle därför medföra en dispensgivning i sådan omfattning, att det nuvarande systemet för dessa grupper i praktiken komme att bibehållas. Beträffande serviceyrkena torde inom flera verksamhetsgrenar svårigheter möta för arbetsgivarna att bereda arbetstagarna kalenderdygnsvila. Motionärerna ha främst riktat uppmärksamheten på att vissa befattningshavare vid statens järnvägar vid skifttjänstgöring icke åtnjuta sådan veckovila. Svenska järnvägsmannaförbundet har år 1951 i en framställning till järnvägsstyrelsen påtalat dessa förhållanden, och styrelsen har, efter vissa utredningar, i direktivskrivelse till linjemyndigheterna den 3 april 1952 anmodat dessa att vidtaga de åtgärder för beredande av kalenderdygnsvila som äro möjliga. Vidare har Landsorganisationen i en framställning till Kungl. Maj:t den 7 januari 1952 riktat uppmärksamheten på arbetsförhållandena inom statens järnvägar och hemställt om ändring av 21 § arbetarskyddslagen i överensstämmelse med motionärernas önskemål. Det må här även erinras om att, såvitt gäller anställda inom statsförvaltningen, spörsmål om kompensation för de mindre gynnsamma arbetsförhållanden, som veckovila delad på två dygn kan sägas medföra, äro föremål för över-

väganden inom utredningen rörande arbete på s. k. obekväm arbetstid.

Av det anförda framgår, att frågan om utformningen av arbetarskyddslagens bestämmelse om veckovila redan av Landsorganisationen lagts fram till övervägande inför Kungl. Maj:t. Med hänsyn härtill och till det arbete som bedrivs inom ovan nämnda utredning bör riksdagen icke nu taga initiativ till lagstiftning på området. Icke heller eljest synes i nuvarande läge någon riksdagens åtgärd påkallad.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner I: 302 och II: 388 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 9 april 1953.

På andra lagutskottets vägnar:

EDVIN JACOBSSON.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Sten, Nils Elowsson, Sunne*, Nerman, Bengtson*, Ahlberg, fru Carlqvist och herr Nils Theodor Larsson;

från a n d r a kammaren: herrar Jacobsson i Igelsbo, Carlsson i Bakeröd*, fröken Höjer, herr Odhe*, fru Sjöstrand*, herrar Bengtsson i Varberg, Cassel* och fru Eriksson i Ängelholm.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
